

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІОЛОГІЇ

УДК 316.4.

Е. А. ГУГНІН

ТЕОРЕТИКО-СОЦІОЛОГІЧНІ УТОЧНЕННЯ ПОНЯТТЄВО-КАТЕГОРІЙНОГО АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ ЗОВНІШНЬОГО ВПЛИВУ

У статті уточнено поняттєво-категорійний апарат дослідження соціології зовнішнього впливу в рамках марксистських та неомарксистських, постмодерністських, синергетичних соціологічних теорій.

Відзначено, що марксистські та неомарксистські (Е. Валлерстайн, Дж. Аррігі, С. Амін) теорії, приймаючи до уваги перманентну класову боротьбу, насильство та міжгрупову підозру і напруженість між більшістю та меншістю в рамках світ-системної поляризації, постулюють диссенсус в суспільстві через еволюцію насильства, нерівності, культурної, соціально-політичної та економічної конфліктності.

Відзначено, що помірковані (медіалістські) теорії наголошують на наявних соціально-групових та економічних розбіжностях постулюючи, тим не мени, можливість досягнення консенсусу в культурному та соціально-інституційному секторах. Йдеться, зокрема, про евристичні можливості в розумінні когезії веберівської теорії соціальної дії та домінування ціннісної раціональності в суспільстві, що зумовлює превалювання культури в її найвищих секторах ціннісного знання (релігійно-етичному, філософському, науковому) над економікою, технікою, екологією.

Ключові слова: зовнішній вплив, соціальна когезія, суб'єкти зовнішнього впливу, рівні зовнішнього впливу, стратегії зовнішнього впливу, технології зовнішнього впливу, неомарксизм, структурний функціоналізм та неофункціоналізм, постмодернізм, веберіанство (неовеберіанство).

В побудові теоретичної моделі важливе значення має, по-перше, створення повного переліку типів зовнішнього впливу, його різновидів та специфічних технік.

По-друге, визначення передумов високого/низького/середнього рівня зовнішнього впливу через визначення когезії як ключової умови того чи іншого рівня впливу.

По-третє, визначення суб'єктності в зовнішньому впливі (повна суб'єктність, акторність, медіаторність, статус учасників/об'єктів зовнішнього впливу).

По-четверте, визначення рівнів зовнішнього впливу як тих чи інших складників культури, соціальної структури, соціальних інституцій, соціальних груп, щодо яких можуть застосовуватися ті чи інші стратегії зовнішнього впливу.

По-п'яте, визначення стратегії (програми) зовнішнього впливу як узагальненої схеми застосування тих чи інших типів (різновидів) та специфічних технік.

По-шосте, визначення ефектів впливу як бажаних для суб'єктів (акторів, медіаторів) зовнішнього впливу на суспільство результатів, що може виявля-

тися в підтриманні міжкультурних комунікації, створенні альянсів, отриманні різноманітних ресурсів, територіальному (культурному, економічному, політичному та ін.) узалежненні та руйнації.

Йдеться про чотири базові типи ефектів зовнішнього впливу одних суспільств на інші, а саме: *коекзистентних* (ефекти налагодження комунікацій та партнерства), *ресурсо-обмінних* (отримання тих чи інших сировинних, людських, фінансових та ін. благ та цінностей) *експлуатаційних* (ефектів одностороннього та асиметричного використання одними суспільствами інших суспільств) та *руйнаційних* (позбавлення території, населення та ресурсів).

Мета статті. Метою статті є уточнення поняттєво-категорійного апарату дослідження соціології зовнішнього впливу в рамках марксистських та неомарксистських, постмодерністських, синергетичних соціологічних теорій.

Складання повного переліку (каталогу) типів зовнішнього впливу, напевно, могло б розглядатися як перспективне завдання для багатьох науковців. Адже соціальна реальність не стоїть на місці, відбуваються неперервні зміни, які призводять до появи нових типів (видів), технологій та технік зовнішнього впливу. В контексті побудови теоретичної моделі вбачається за доцільне вибір критеріїв поділу типів зовнішнього впливу, який запропоновано в дисертаційному дослідженні В. Ніколаєвського з соціальної безпеки.

Автором запропоновано поділ типів (видів) соціальних підсистем, які є життєзабезпечуючими для суспільства і вплив на які не може бути проігноровано у зв'язку із їх значенням для цього суспільства. Автор поділяє соціальні підсистеми на «релігійну, ідеологічну, наукову, політичну, правову, економічну, демографічно-відтворювальну, соціалізаційну, культурну, комунікаційну» різновиди, загалом пропонуючи типологізувати ці «підсистеми ... на «сміслоутворювальні, репродуктивні, регулятивні та трансмісійні»[10-12].

Таблиця 1

Типологія соціальних підсистем

Сміслоутворювальні	Репродуктивні	Регулятивні	Трансмісійні
Релігійна, ідеологічна, наукова	економічна, демографічно-відтворювальна, культурно-репродуктивна	Політична, правова	Соціалізаційна, комунікаційна

У відповідності із запропонованим поділом соціальних підсистем на смисло-утворювальні, репродуктивні, регулятивні та трансмісійні в зовнішньому впливі можна вирізнити чотири базових типи:

1) *Тип зовнішнього впливу, спрямований на створення цінностей та культурної системи, культурної ідентичності суспільства.* Створенню цих цінностей відповідає вплив того чи іншого суспільства на інше суспільство в аспекті його релігійного, ідеологічного, наукового розвитку;

2) *Тип зовнішнього впливу, змістовно пов'язаний із його відтворенням трьох типів ресурсів: людських, економічних та культурних, які стосуються блоку відтворення.* Цьому типу впливу відповідає вплив на економіку, демографічні процеси (народжуваність, смертність, міграції тощо) та відповідні цим сферам технічне (техніко-економічне) знання;

3) *Тип зовнішнього впливу, орієнтований на регуляторні підсистеми (політику, право, мораль)*. Це один із типів зовнішнього впливу, який, на нашу думку, забезпечує досягнення швидких ефектів дерегулювання, що може виявлятися, зокрема, в дезорганізації влади, масових безпорядках, виникненні сепаратизму, зростанні злочинності тощо.

4) *Тип зовнішнього впливу, пов'язаний із переданням, «переміщенням», трансляцією та ретрансляцією сенсів (комунікацією, трансмісією)*, який, в термінології В. Ніколаєвського, стосується соціалізації та комунікації. Цей тип зовнішнього впливу є дотичним, перш за все, до виробництва культурно- та соціально- відповідного типу особи, яку в різних джерелах з соціології, культурної та соціальної антропології, етнопсихології прийнято називати «базовою особою», «модальною особою», носієм «соціального характеру», відповідного культурній та соціальній системі «нормативного соціотипу» тощо.

В свою чергу, кожний із перерахованих типів впливу може бути класифіковано на окремі різновиди, зокрема:

о тип зовнішнього впливу, спрямований на створення цінностей та культурної системи, культурної ідентичності суспільства – на релігійний, ідеологічний та науковий (науково-технічний);

о тип зовнішнього впливу, змістовно пов'язаний із його відтворенням ресурсів – на економічний, демографічний, мистецький, які відповідають соціальним підсистемам та інституціям економіки, мистецтва, відтворення народонаселення;

о тип зовнішнього впливу, орієнтований на регуляторні підсистеми – на політичний, правовий та морально-психологічний різновиди, якому відповідають інститути політики (державної влади), права та похідний від них стан відповідності/невідповідності спільноти стандартам розвитку, удосконалення, самозбереження/самовідтворення або ж появу кризових (деградаційних, стагнаційних) тенденцій.

о тип зовнішнього впливу, пов'язаний із переданням, «переміщенням», трансляцією та ретрансляцією сенсів (комунікацією, трансмісією) – на соціалізаційний та комунікаційний різновиди зовнішнього впливу, спрямованого на інституції та підсистеми освіти та ЗМІ.

Таким чином, вирізнення базових типів та різновидів зовнішнього впливу може бути для зручності представленим у вигляді таблиці.

Таблиця 2

Базові типи та різновиди зовнішнього впливу

Типи зовнішнього впливу	Різновиди зовнішнього впливу
Культурно-ціннісний	Релігійний, ідеологічний, науково-технічний
Репродуктивний	Економічний, демографічний, мистецький
Регуляторний	Політичний, правовий, морально-психологічний
Соціалізаційно-комунікаційний	Освітній, медійний

В контексті зазначеного можна констатувати значний зовнішній вплив України на інші суспільства в аспекті експорту народонаселення, переважно

елітних груп, до суспільств Європи, РФ, Америки. Процеси «вивозу» людського капіталу через зростаючу міграцію є зумовленими аномічними тенденціями розвитку нашого суспільства, корупційною інволюцією державно-правових інститутів, нерозв'язаністю проблеми балансу між зовнішньо-політичною протекцією міждержавних альянсів (міжнародних організацій) та внутрішнім суверенітетом, значною дифузією культурної ідентичності в регіонах через історичні обставини внутрішньої та зовнішньої колонізації України межовими імперіями (Російською, Австро-Угорською та ін.). Фактично Україна вступає у відносини «культурної екзогамії» із іншими суспільствами, виконуючи роль надавача людського капіталу у поєднанні із специфічним культурним ресурсом.

Другим аспектом розробки авторської теоретичної моделі України як суб'єкта і об'єкта зовнішнього впливу є, як відзначалося вище, визначення передумов високого/низького/середнього рівня зовнішнього впливу через визначення когезії як ключової умови того чи іншого рівня впливу.

Когезію в контексті концепції нашого дослідження є доцільним визначити як характеристику рівня міцності/слабкості зв'язків між культурою та субкультурами, соціальною системою та її підсистемами (соціальними інституціями), соціальними групами та окремими особами.

В оцінці рівня сили, усередненості та слабкості культурних та соціальних зв'язків в історії соціології склалися три групи теорій, які можна, за критерієм оцінки рівня когезії будь-якого суспільства, можна умовно поділити на:

1) песимістично-мінімалістські (марксистські та неомарксистські) та ті, що утворюють групу постмодерністських теорій (К. Маркс, Ф. Енгельс А. Лабріола, А. Грамші, Л. Альтюссер, П. Бурдьє, Р. Дарендорф, Е. Валлерстайн, Дж. Аррігі, С. Амін, Ж. Дельоз, Ж-Ф. Бодрійяр, Ф. Ліотар та ін.);

2) помірковані та «медіалістські», до яких відносяться похідні від неокантіанства соціологічні концепції неовеберіанської спрямованості (В. Хенніс, В. Крюзе, К. Ліхтбау, Х. Нау, В. Шлюхтер, Ю. Габермас та ін.) [18-29];

3) оптимістично-максималістські, включаючи всі напрямки структурного функціоналізму та неофункціоналізму (Дж. Александер, Т. Парсонс, Р. Мертон, Н. Луман).

Вони вирізняються найбільшим песимізмом як такі, що обстоюють неминучість класових антагонізмів, їх універсальність для будь-якого суспільства, акцентом на тих чи інших формах класової боротьби, неминучих загостреннях останньої та появі нових форм непримиренної нерівності, яка так чи інакше веде до соціальних конфліктів, революцій, або, як мінімум, відчуження та соціальної напруженості.

Марксистські та неомарксистські (Е. Валлерстайн, Дж. Аррігі, С. Амін) теорії, приймаючи до уваги перманентну класову боротьбу, насильство та міжгрупову підозру і напруженість між більшістю та меншістю в рамках світ-системної поляризації, постулюють диссенсус в суспільстві через еволюцію насильства, нерівності, культурної, соціально-політичної та економічної конфліктності.

В аспекті розуміння культурної системи, спільним місцем марксизму та неомарксизму є жорсткий економічний редукціонізм або більш м'яка версія

культурного інструменталізму, розуміння культури як прихованої форми класового панування або ж технології встановлення та підтримання гегемонії та символічного насильства.

Соціальні інститути розуміються в марксистських та неомарксистських теоріях переважно в руслі корпоративістської логіки, яка маскується апеляцією до спільних цінностей. Інститути як встановлення та статусно-рольові комплекси організацій відображають приховані інтереси класів-корпорацій та мають мало чого спільного із загально-соціальними очікуваннями.

При цьому, обслуговуючи потреби меншості суспільства або групи суспільств (якщо йдеться про неомарксистську соціологію міжнародних відносин Е. Валлерстайна, Дж. Аррігі та С. Аміна) [10-15], соціальні інститути мають «загортатися» в броню ідеологічних, юридичних та морально-етичних дискурсів задля приховування закладеної в них партикулярності.

Розрив із інтересами групової більшості (в системі соціальної стратифікації антагоністичних суспільств або ж суспільств із перманентними кризами, протиріччями та конфліктами) задає неперервний соціальний тиск на депривовану (культурно, соціально, економічно та ін.) більшість, а отже, атомізує нужденних в найбільшій мірі.

Таким чином, оцінка рівня соціальної когезії як зв'язаність/зчепленість культури, соціальних інститутів, соціальних груп та осіб в марксистських та неомарксистських концепціях буде наближатися до рівня низької.

Постмодерністські теорії (Ж. Бодрійяр, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі, М. Фуко) мінімізують або ж тотально заперечують системну організованість, цілісність, структурну упорядкованість культури, фрагментуючи культурну реальність на множину непов'язаних одиничних, розрізаних елементів і подій. Втрата культурною рис цілісності та відповідності тій чи іншій наскрізній архітектоніці перетворює її на простір панування імпульсів, афектів, потоку свідомості. Цим процесам відповідає втрата культурних метанаративів, а отже, і неможливість формування консенсусних цінностей, норм, традицій, соціальних уявлень.

В суспільстві постмодернізм акцентує увагу на відцентрових тенденціях, розпаді інституцій як універсалістських структур, що супроводжується руйнацією ієрархій групових ідентичностей та стабільних макрогрупових стратифікацій. Інститути як раціональні структури модерну, зазнаючи культурної ерозії, перетворюються на середовище груп впливу та мікроеліт. Зазначені процеси сприяють групоутворенню на мікрорівні та переважання локальних ідентичностей над макро- та мезо-ідентичностями, що відрефлексовується в теоріях неотрайбалізму, неопартикуляризму, неофеодалізму тощо [2-5].

З втраченою макрогруповою приналежності та престижу від групової ідентичності в соціальній структурі починає домінувати маргінальний тип особистості. Формування зв'язків між такими типами особи, соціальними групами, інституціями та культурною системою також утруднюється. Зазначене відповідає стану диссенсусу та послабленню соціальної когезії, а отже, її песимістичній оцінці в сучасних суспільствах.

Помірковані (медіалістські) теорії наголошують на наявних соціально-групових та економічних розбіжностях постулюючи, тим не менш, можливість досяг-

нення консенсусу в культурному та соціально-інституційному секторах. Йдеться, зокрема, про евристичні можливості в розумінні когезії веберівської теорії соціальної дії та домінування ціннісної раціональності в суспільстві, що зумовлює превалювання культури в її найвищих секторах ціннісного знання (релігійно-етичному, філософському, науковому) над економікою, технікою, екологією.

Як відзначають у зв'язку із зазначеним Х. Бруун та В. Шлюхтер, конструкт Г. Ріккерта щодо «віднесення до цінності» став органічною частиною методології соціо-аналізу М. Вебера. З іншого боку, концепцію та типологію «абсолютних» трансцендентальних цінностей Ріккерта було замінено Вебером ціннісною множинністю та теорією неперервного розвитку ціннісних систем та їх еволюції [16, с.139].

В Шлюхтер, аналізуючи веберівське розуміння цінностей, зауважує, що в веберівському розумінні «раціональність, що забезпечує пізнання цінностей, носить не матеріальний, а формальний, процедурний характер... Вирішальним в питанні про цінності є не «що», а «як»... отже, для Вебера є актуальною не завершена типологія цінностей та ціннісних ієрархій, а емпіричний аналіз дивергентних та релятивних ціннісних систем [25, с.100].

Динамічність культурної системи та її еволюційний потенціал радикально змінюють перспективи соціальної когезії. Вона може варіювати в межах тієї чи іншої ціннісної системи, проте, остання в своєму сформованому вигляді, формує можливий «коридор» зростання або зменшення її емпіричних значень.

Поміркованою в аспекті оцінки можливостей формування, підтримання та відтворення належного рівня когезії для тих чи інших культурних та соціальних систем є також синергетика та похідні від неї версії соціологічного теоретизування. Л. Бевзенко, характеризуючи поняттєвий апарат синергетики в соціологічних дослідженнях, наголошує на зв'язку між порядком та хаосом, ентропією та негентропією, що дає можливість аналізувати деякий помірний рівень когезії як вираження точки рівноваги між ентропією та негентропією.

Авторка зауважує, що між свободою та соціальною дезорганізацією «існує парадоксальний зв'язок «в тому сенсі, що зростання свободи веде до зростання ентропії і дезорганізації»... Проте «дезорганізація не є однозначно негативною характеристикою стану суспільства». Адаже поняття «ентропія» є по-перше, відбиває «зв'язок між системним порядком і хаосом: не випадково, згідно до найбільш поширеною дефініції, ентропія - це міра системного хаосу» [1, с.9].

В розумінні дослідниці «для продуктивного використання поняття соціальної ентропії нам знадобиться ще одне поняття - «ентропійний коридор», яке вказує на діапазон ентропійних показників, діапазон припустимих коливань соціального хаосу, в рамках якого соціальна нестабільність в дійсності такою не виглядає» [1, с.9]. Отже, резюмує авторка, «при всіх коливаннях, локальних збуреннях соціального порядку система, перебуваючи в рамках ентропійного коридору, демонструє здатність зберігати гомеостаз, відносну самототожність, здаватися стабільною» [1, с.9].

Виклад основного матеріалу. В концепції дисертаційного дослідження автора когезія визначається двома засадничими характеристиками: міцністю соціальних зв'язків та їх пластичністю, мінливістю. Когезія визначає, отже,

міцність зв'язків між культурою, соціальними структурами та інституціями, з одного боку, та особою – з іншого. Водночас когезія дозволяє аналітично співвідносити рівень суб'єктності того чи іншого суспільства з типами впливу, які це суспільство теоретично і практично може собі дозволити.

У відповідності із наведеною вище типологією зовнішніх впливів (його типів та різновидів) логічним є виділення рівнів зовнішнього впливу, до яких в нашій концепції віднесено культурний, економічний, соціо-демографічний та територіально-політичний.

Суспільства із високим рівнем когезії в цілому демонструють стійкість щодо різних програм впливу на культурному, економічному, соціо-демографічному та територіально-політичному рівнях. Низький рівень когезії виявляють суспільства, які втрачають частину власного фізичного простору та зазнають військових інтервенцій, внутрішніх та зовнішніх колонізацій, встановлення зовнішнього управління. Проте, первинним для таких суспільств є втрата культурної інтенційності.

Середньому рівню когезії відповідають суспільства із культурною та територіально-політичною незалежністю при припущенні часткової економічної (напр. вимушеного імпорту сировини або ін. ресурсів) та соціо-демографічної залежності (напр. за обставин інтенсивного міграційного потоку).

Суб'єктність та об'єктність суспільства або суспільств щодо зовнішнього впливу, як вже відзначалося, залежить від співвідношення рівнів автономії (економіка/демономіка) та інтенційності (культура/політика). Вони відповідають загальним ознакам соціальної суб'єктності, якими є раціональність/волюнтативність (наявність раціонально-вольових особливостей у репрезентативних акторів суспільства, зокрема – держави) та часткова само-основність та само-опірність. Суб'єкт має володіти щонайменше двома ознаками: певним мінімумом раціонально-вольових якостей та наявними в його розпорядженні ресурсами, які забезпечують фундамент для його автономії (самоорганізації та самовідтворення).

В дослідженні визначено, на засадах проаналізованої вище особливостей реалізації та відношення до зовнішнього впливу, суспільства з повною та обмеженою суб'єктністю.

В авторському розумінні, яке є ґрунтованим на концепції Е. Шилза, для суспільства-суб'єкта повна суб'єктність означає володіння повним комплексом ознак автономного та інтенційного володіння і відтворення системи культури, економічного відтворення та ресурсно-природного забезпечення, народонаселення та територіально-політичного суверенітету та кордонів.

З урахуванням досліджень структурно-функціоналістського напрямку, зокрема, Т. Парсонса (моделі AGIL), провідними для визначення будь-якого суспільства є підсистеми інтеграції, якій відповідає культура, та ціледосягнення, якій відповідає політика. Зазначені підсистеми забезпечують інтенційність (раціональні та ціле-організуючі особливості системи) та автономію (ресурсний базис у вигляді населення та території із відповідними ресурсами) [30, с.5-29].

Суспільства з обмеженою суб'єктністю виявляють ознаки суспільств як об'єктів зовнішнього впливу. Отже, вони зазнають тих чи інших обме-

жень як автономії так і інтенційності. До них в дисертаційному дослідженні віднесено *суспільства-актори, суспільства-агенти та суспільства-учасники*. Складниками, які підтримують та забезпечують автономію, є економіка та демономіка (відтворення народонаселення).

Складниками, які підтримують та забезпечують інтенційність, є культура та політика. Автономне, але неінтенційне суспільство, ризикує втратити і автономію, і інтенційність. Інтенційне, але не автономне (в економічному або демономічному аспектах) може бути в тій чи іншій мірі обмеженим у власній інтенційності, проте, є спроможним обмежити процеси об'єктивації і перетворення на об'єкт впливу.

Суспільства-актори є обмеженими в аспекті політичної інтенційності. При цьому зазначені обмеження виникають через ті чи інші культурні та економічні обставини, що супроводжується територіально-політичними втратами, повним або частковим обмеженням державного суверенітету та контролю над встановленням фізично-територіальних (акваторіальних) меж.

Оскільки суспільства-актори зберігають культурну інтенційність, то вони володіють духовно-ціннісним потенціалом опірності щодо подальшої «об'єктивації» та колонізації. Саме збереження культурної автономії та інтенційності сприяє появі в таких суспільствах інституційних обмежень зовнішнього впливу та відновлення в векторі повної суб'єктності.

В суспільствах-агентах (медіаторах) їх статус може формуватися за рахунок економічної та демографічної залежності. Економічна та демографічна залежність можуть виявлятися у вимірах дефіциту сировинних та інформаційно-технологічних ресурсів, фізичного простору. Зазначені чинники можуть обмежувати автономію таких суспільств при збереженні інтенційності.

Суспільства-агенти зберігають потенціал розширення автономії та обмеження зовнішнього впливу шляхом впровадження та розвитку інформаційно-комунікаційних (наукоємних) технологій в економічній підсистемі. В сфері політики таким суспільствам доводиться зберігати нейтралітет та дотримуватися стратегії невтручання при виникненні різноманітних конфліктів, що забезпечує їх від шкідливих ефектів при взаємодії впливовішими суспільствами-суб'єктами.

Прикладами суспільств-агентів можуть бути Беларусь, Україна, Польща, Чехія та Словаччина, Португалія. Ці суспільства або зберігають статус нейтральних, або утворюють буферні території та є провідниками стратегій інших суспільств, або займають таке географічне положення, яке обмежує їх політичну інтенційність щодо більших та впливовіших суспільств. Так, Беларусь за наявності спільного кордону та ресурсної залежності від РФ зберігає статус суспільства-агента на засадах політичного альянсу (Митного союзу та ЄврАзС).

Польща є буферною територією, яка сформована за рахунок підтримки ЄС в рамках стратегії розширення Східно-європейського партнерства щодо суспільств Балтії, України та Білорусі. Португалія займає географічне становище, в якому вона межує лише з однією материковою країною – Іспанією, що дещо обмежує її політичну інтенційність в Європі. Словаччина є територією туризму та аграрно-промислової залежності від Угорщини, що відбиває

ється на показниках рівня заробітних плат, обсягах виробництва та відсотках безробіття.

В суспільствах-учасниках відбувається перехід від економічної та демографічної автономії до відповідної залежності при супутній втраті культурної та політичної інтенційності. Зазначені зміни стаються через нерозвиненість цивілізаційних складників в культурі, втрату самобутньої культурної ідентичності, культурної дифузії щодо впливовіших суспільств, що поступово призводить до заміщення власних соціальних підсистем та соціальних інститутів «імпортованими», несформованості або руйнування систем соціалізації та міжгрупової комунікації між різними стратами (класами, прошарками).

Отже, втрата культурної самоспрямованості та авторизованості в культурній системі призводить до поступової втрати політичної самоспрямованості. Тому стратегії внутрішнього формування соціального життєустрою в таких суспільствах замінюються стратегіями зовнішнього впливу та структурацією соціальних інститутів акторами «внутрішньої колонізації».

Прикладами суспільств-учасників можуть бути Кенія, Венесуела, Мексика, Молдова. Так, суспільства (спільноти) Африки характеризуються слабкою розвиненістю цивілізаційних засад соціальної організації та специфічними екосистемами із значним тиском природного середовища на людину.

Поєднання різноманітних тваринних видів при значній боротьбі за виживання, засушливість клімату при нестачі питної води та ін. екосистемні обставини зумовлюють відчуження мешкаючих в спільнотах Африки від простору перебування. Це, відповідно, тягне за собою об'єктивацію Африки як макро-регіону та окремих африканських спільнот. Адже вони і до нинішнього часу залишаються територіями ресурсної експлуатації та зовнішнього впливу суспільств Європи та Америки.

Венесуела, Мексика та Бразилія в 17-19 століттях зазнали внутрішньої колонізації через послабленість державо-утворюючих складників культурної ідентичності, значної трайбалізованості культурної системи, що відповідає посиленню кримінально-корпоративних угруповань в політиці та тенденції до імпорту європейських політико-правових інституцій. Зазначені обставини зумовлюють перманентну політичну нестабільність та вплив зовнішніх центрів влади на культуру, економіку, народонаселення зазначених суспільств.

Висновки. Україна, в контексті вищезазначеного, може розглядатися як суспільство, яке характеризується поступовою втратою власної суб'єктності та переходом із підгрупи суспільств-медіаторів до підгрупи суспільств-учасників. До індикаторів посилення зовнішнього впливу та деградуючої суб'єктності можна зарахувати гібридну війну РФ та територіальні анексії із створенням буферних територій заморожених конфліктів (ОРДЛЮ), прогресуючу деіндустріалізацію та вивезення капіталу, негативний приріст населення, значне перевищення смертності над народжуваністю, показників хронічної захворюваності при супутніх міграційних процесах та вивозі людського капіталу, обмеженням економічного та політичного суверенітету міжнародними організаціями за рахунок зростання зовнішнього фінансового боргу.

Список використаної літератури

1. Бевзенко Л. Социальная самоорганизация и механизмы регуляции социального поведения // Украинский социологический журнал, №1-2, 2014, с.6-14
2. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть Москва : Добросвет, 2000. 387 с.
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. М.: Республика; Культурная революция, 2006. 269 с.
4. Кацук Н. Постмодернистская социология // Постмодернизм. Энциклопедия. Минск: Интерпрессервис, 2001. С. 610–613.
5. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. М.; СПб: Алетей, 1998. 160 с
6. Николаевский В.Н. Социологическая перспектива изучения социологии безопасности (теоретико-методологические основы и проблемы развития) // Социология в ситуації соціальних невизначеностей: Тези доповідей учасників I Конгресу Соціологічної асоціації України. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – С. 467. (476 с.).
7. Николаевский В.Н. Потенциал социологии безопасности в условиях институциональных изменений // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова. – Сер.: Соціологія і політичні науки. – 2009. – Т.14. – Вип. 13. – С. 167-173.
8. Николаевский В.Н. Социальная безопасность как социальная проблема и предмет социологического анализа в современном украинском обществе // Kryzys Finansowy: przebieg i skutki społeczno-gospodarcze w Europie Środkowej i Wschodniej. Pod redakcją Sławomira Partyckiego. Tom I. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2012. – Pp. 273-278.
9. Николаевский В.Н. Соціальна безпека: теоретичні та методологічні питання аналізу // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Вип. 18. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – С. 328-333.
10. Amin S. Capitalism, imperialism, mondialisation. / S.Amin Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.intematif.org/EspMarx/Mara98/Contributions/Autres%20contributions/Amin.htm>;
11. Amin S. Economic Globalism and Political Universalism: Conflicting Issues? / S.Amin. // Journal of World-System Research. Vol. VI. - Num.3. - Colorado, 2000. - Pp. 581-622;
12. Amin S. Imperialism and Globalization. / S.Amin Электронный ресурс. // Monthly Review, 2001 - Vol.53. - Num. 2. - Режим доступа: <http://www.monthlyreview.org/0601amin.htm>; Arrighi G. 1968: The great rehearsal. / G.Arrighi, T.Hopkins, I.Wallerstein. -Binghamton (N.Y.): Fernand Braudel Center, 1988. 21p.;
13. Arrighi G. The Global Market. / G.Arrighi. // Journal of World-Systems Research. Colorado, 1999. -Vol. V, num.2. - Pp. 217-251;
14. Arrighi G. The stratification of the world-economy: An exploration of the semiperipheral zone. / G.Arrighi, J.Drangel. // Review. Binghamton (N.Y.): Fernand Braudel Center for the study of economies, hist, systems, and civilizations, 1989. - 53p.;
15. Baran P.A. Monopoly capital: an essay on the American economic and social order. / P.A.Baran, P.M.Sweezy. N.Y. and London: Monthly Review Press, 1969. - 402p.;
16. Bruun H.H. Weber On Rickert: From Value Relation to Ideal Type, Max Weber Studies, 2001, 1(2), pp. 138–160, p.139,
17. Evans, C.R., Dion, K.L. (1991). Group cohesion and performance. Meta-analysis. Small Group Research, 22(2), pp. 175-186.
18. Hennis W. Eine «Wissenschaft vom Menschen». Max Weber und die Historische Schule der deutschen Nationalökonomie, in: Max Webers Fragestellung: Studien zur Biographie d. Werks, Tübingen: Mohr, 1987. S. 117–166.
19. Hennis W. Die «hellenische Geisteskultur» und die Ursprünge von Webers politischer Denkart, in: Max Weber und Thukydidés. Tübingen: Mohr, 2003a. S. 3–54.
20. Hennis W. Zum Erscheinen des ersten Bandes der Max-Weber-Gesamtausgabe (MWG), in: Max Weber und Thukydidés, Tübingen: Mohr, 2003b. S. 73–86.
21. Hennis W. Zur Freiburger Antrittsvorlesung in wissenschaftsgeschichtlicher Sicht, in: Max Weber und Thukydidés, Tübingen: Mohr, 2003c. S. 55–72;

22. Kruse V. Max Weber, der Anti-Soziologe, Soziologie und Anti-Soziologie: Ein Diskurs und seine Rekonstruktion. Konstanz: UVK, 2001. S. 37–60.
23. Lichtblau K. Soziologie als Kulturwissenschaft? Zur Rolle des Kulturbegriffs in der Selbstreflexion der deutschsprachigen Soziologie, Soziologie: Forum der Deutschen Gesellschaft für Soziologie, 2001, 1, S. 5–21;
24. Nau H.H. Eine «Wissenschaft vom Menschen». Max Weber und die Begründung der Sozialökonomik in der deutschsprachigen Ökonomie 1871 bis 1914, Sozialwissenschaftliche Schriften. Heft 35. Berlin: Dunker and Humblot, 1997;
25. Schluchter W. Geschichtsgesetz oder Entwicklungstendenz? Über die begrenzte Prognosefähigkeit der, Handlung, Ordnung und Kultur: Studien zu einem Forschungsprogramm im Anschluss an Max Weber. Mohr Siebeck, 2005a. S. 108–123.
26. Schluchter W. Ideen, Interessen, Institutionen: Schlüsselbegriffe einer an Max Weber orientierten Soziologie, Die Entzauberung der Welt: sechs Studien zu Max Weber. Mohr Siebeck, 2009. S. 18–39.
27. Schluchter W. Max Weber und Alfred Weber: zwei Begründungen der Kultursoziologie, Handlung, Ordnung und Kultur: Studien zu einem Forschungsprogramm im Anschluss an Max Weber. Mohr Siebeck, 2005b. S. 124–136;
28. Schluchter W. Werturteilsfreiheit und Wertdiskussion. Max Weber zwischen Immanuel Kant und Heinrich Rickert, Handlung, Ordnung und Kultur: Studien zu einem Forschungsprogramm im Anschluss an Max Weber. Mohr Siebeck, 2005c. S. 86–107.
29. Schluchter W. Geschichtsgesetz oder Entwicklungstendenz? Über die begrenzte Prognosefähigkeit der, Handlung, Ordnung und Kultur: Studien zu einem Forschungsprogramm im Anschluss an Max Weber. Mohr Siebeck, 2005a. S. 108–123, S.100.
30. Talcott Parsons. The Concept of Society: The Components and Their Interrelations. In: T.Parsons. Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives. Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall, 1966, p.5 - 29.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2017.

Гугнин Е. А. Теоретико-социологические уточнение понятийный-категориального аппарата исследования социологии внешнего влияния

В статье уточнено понятийно-категорийный аппарат исследования социологии внешнего воздействия в рамках марксистских и неомарксистской, постмодернистских, синергетических социологических теорий.

Отмечено, что марксистские и неомарксистские (Э. Валлерстайн, Дж. Арриги, С. Амин) теории, принимая во внимание перманентную классовую борьбу, насилие и межгрупповую подозрительность и напряженность между большинством и меньшинством в рамках мир-системного поляризации, постулируют диссенсус в обществе через эволюцию насилия, неравенства, культурной, социально-политической и экономической конфликтности.

Отмечено, что умеренные (медиалистски) теории отмечают имеющихся социально-групповых и экономических различиях постулируя, тем не менее, возможность достижения консенсуса в культурном и социально-институциональном секторах. Речь идет о эвристические возможности в понимании когезии веберовской теории социального действия и доминирования ценностной рациональности в обществе, что приводит превалирование культуры в ее высших секторах ценностного знания (религиозно-этическое, философском, научном) над экономикой, техникой, экологией.

Ключевые слова: *внешнее воздействие, социальная когезия, субъекты внешнего воздействия, уровне внешнего воздействия, стратегии внешнего воздействия, технологии внешнего воздействия, неомарксизм, структурный функционализм и неофункционализм, постмодернизм, веберизанство (неовеберизанство).*

Gugin E. A. Theoretical and sociological specifications of the conceptual and category apparatus of study of sociology of external influence

The article clarifies the conceptual and categorical apparatus of the study of the sociology of external influence in the framework of Marxist and neo-Marxist, postmodern, synergetic sociological theories. It is noted that Marxist and neo-Marxist (E. Wallerstein, J. Arrighi, S. Amin) theories, taking into account the permanent class struggle, violence and intergroup suspicion and tension between the majority and minority within the world-system polarization, postulate dissent in society through evolution of violence, inequality, cultural, socio-political and economic conflict.

It is noted that moderate (mediaist) theories emphasize the existing socio-group and economic differences, postulating, however, the possibility of reaching consensus in the cultural and socio-institutional sectors.

These are, in particular, heuristic possibilities in understanding the cohesion of Weber's theory of social action and the dominance of value rationality in society, which determines the prevalence of culture in its highest sectors of value knowledge (religious, ethical, philosophical, scientific) over economics, technology, ecology.

Key words: *external influence, social cohesion, subjects of external influence, levels of external influence, strategies of external influence, technologies of external influence, neo-Marxism, structural functionalism and neo-functionalism, postmodernism, Weberianism (neo-Weberianism).*